

דרכי החיזוק

ארבעה צריכים חיזוק (ברכות לב:) - שיתחזק אדם בהם תמיד בכל כחו (רש"י)

שיחה ממרן ראש הישיבה הגר"ג אדלשטיין שליט"א • יום רביעי לסדר בהר תשע"א

הקדושים הייתה הכנה לקבלת התורה, וקבלת התורה במעמד הר סיני באה אחרי ההכנה של האבות.

וכיוון שידעו כי הם עומדים לקבל את התורה, הייתה להם תשוקה גדולה לתורה, וכשיש לאדם תשוקה לאיזה דבר, הרי הוא סופר את הימים שכבר עברו עד שיגיע אליו, כך גם הם שמחו שכבר עברו עשרה ימים, ועשרים ימים, ומתקדמים ומתקרבים לקראת קבלת התורה, והשאיפה הזאת התחזקה והתחזקה בהם כל הזמן, כי הנה עוד מעט יזכו לקבלת את התורה, וכמו שהגדיר החינוך את השאיפה הזו "כעבד ישאף צל", והיינו כעבד האסור בבית הסוהר ומחכה להשתחרר קצת ולהיות באוויר הצח, כך גם כלל ישראל רצו כבר לקבל את המתקוות והתענוג של תורה לאחר מתן תורה, שיש בזה יותר תענוג ויותר מתיקות, זהו עניין ימי הספירה.

לכן גם אנו בכל שנה ושנה, כיוון ששבועות זהו הזמן שחוזרת בו ההשפעה של קבלת התורה, ומקבלים עוד פעם התחדשות של תוספת מעלה בתורה, הרי צריכים גם הכנה לזה, וכפי שביציאת מצרים הייתה הכנה חמישים יום, כך גם אנחנו צריכים הכנה לזכות להשפעה של קבלת התורה מחדש, וספירת העומר היא ההכנה לקבלת התורה, שאנו סופרים את הימים ושמים בכל יום שעובר עד שזוכה לקבלת התורה בחג השבועות, וכל אחד ואחד כפי ההכנה והתשוקה שלו יזכה לקבלת התורה.

ומצינו שהייתה עוד הכנה לקבלת התורה, הוא מה שכתוב (שמות יט, ב) "ויחן שם ישראל נגד ההר", ופירש"י, "כאיש אחד בלב אחד", ועניין "לב אחד" הוא שאין פירוד לבבות, כי כולם היו מוכנים לקבלת התורה עם מידות טובות ואהבת הבריות, כזו אחדות של אהבה ואחוה ושלוש ורעות, זו הייתה ההכנה לקבלת התורה.

ונמצא כי היו שתי הכנות לקבלת התורה, הכנה אחת היא התשוקה והשאיפה לקבל את התורה, וההכנה השנייה היא מידות טובות ואהבת הבריות שהם דבר הכרחי להצלחה בתורה, וידוע שמי שהוא בעל מידות טובות מצליח יותר בתורה, כי ההצלחה בתורה אינה תלויה בכישרונות אלא במידות הטובות, וכיוון שכשיצאו ממצרים היו ימי הספירה זמן של התעלות במידות טובות, לכן גם בכל שנה ושנה הזמן הזה מסוגל להתעלות במידות טובות.

ואנו רואים כי בימי הספירה יש קפידא מיוחדת בדיני שמים על מידות טובות, כי בזמן שיש סייעתא דשמיא להצלחה, אם לא מנצלים את הזמן המסוגל להצלחה, ולא מקיימים את מה שצריכים לקיים באותו הזמן, אזי העונש הוא יותר חמור, והעונש על מידות רעות חמור יותר בימי הספירה, מפני שיותר קל להתחזק במידות טובות בימים אלו.

וכמו שביאר הגר"י זצ"ל מה שאמרו בגמרא (מנחות מג, ב) גדול עונשו של לבן יותר מעונשו של תכלת, והיינו מפני שאדם שלבש ציצית בלא להטיל בה חוט תכלת, יהא עונשו קל יחסית, כי חוט התכלת יקר וקשה להשגה, אבל אדם שהלך בבגד ארבע כנפות בלא להטיל בו ציצית, יענש בחומרה גדולה, כיוון שאין כל קושי במצוה זו.

ומסתבר כי מטעם זה מתו עשרים וארבעה אלף תלמידי רבי עקיבא בימי הספירה, הבה נתאר לעצמנו את גדלותם בתורה של תלמידי רבי עקיבא, הלא על רבי מאיר מצינו בגמרא (עירובין יג, א) שלמד תורה

מהו עניין ימי הספירה? מה החיוב עכשו בימי הספירה? במה אפשר להצליח, ומה הם הסיכויים להתעלות בימים אלו?

הנה ידוע שכל הימים הטובים שבמשך השנה, בכל שנה ושנה חוזרת בהם ההשפעה שהייתה באותו הזמן, וכמו בפסח שהוא זמן חירותנו, והיינו כמו שאנו מזכירים בתפילה "ויוצא את עמו ישראל מתוכם לחירות עולם", כי על ידי היציאה ממצרים זכו עם ישראל לחירות נצחית, כי גם בזמן הגלויות, הם בני חורין, כי היציאה ממצרים הייתה הכנה למתן תורה, וכמאמרם ז"ל (אבות ו, ב) חרות על הלוחות, אל תקרא חרות אלא חירות, שאין לך בן חורין אלא מי שעוסק בתלמוד תורה, ובמדרש רבה (שמו"ר מא, ז) חירות ממלאך המוות, וחג הפסח הוא זמן המסוגל להשיג את החירות הזאת בכל שנה ושנה.

וכך גם חג השבועות שהוא זמן מתן תורתנו, אפשר לזכות בו בכל שנה מחדש לקבלת התורה, וכל אחד ואחד יכול להוסיף דרגה בתורה יותר ממה שהיה קודם, אך צריכים לזה הכנה מוקדמת, וכמו ביציאת מצרים שהייתה בחג הפסח, ורק לאחר חמישים יום בחג השבועות קיבלו את התורה, כי כל הימים של ספירת העומר הם זמן של הכנה לקבלת התורה.

וכתב בספר החינוך (מצוה ש"ו) "משרשי המצוה על צד הפשט, לפי שכל עיקרן של ישראל אינו אלא התורה, ומפני התורה נבראו שמים וארץ וישראל, וכמו שכתוב (ירמיה לג, כה) אם לא בריתי יומם ולילה וגו'. והיא העיקר והסיבה שנגאלו ויצאו ממצרים כדי שיקבלו התורה בסיני ויקיימוה, וכמו שאמר השם למשה (שמות ג, יב) וזה לך האות כי אנוכי שלחתיך בהוציאך את העם ממצרים תעבדון את האלוקים על ההר הזה, ופירוש הפסוק כלומר, הוציאך אותם ממצרים יהיה לך אות שתעבדון את האלוקים על ההר הזה, כלומר שתקבלו התורה שהיא העיקר הגדול שבשביל זה הם נגאלים והיא תכלית הטובה שלהם. ועניין גדול הוא להם, יותר מן החירות מעבדות, ולכן יעשה השם למשה אות צאתם מעבדות לקבלת התורה, כי התפל עושים אות לעולם אל העיקר".

"ומפני כן, כי היא כל עיקרן של ישראל ובעבורה נגאלו ועלו לכל הגדולה שעלו אליה, נצטוונו למנות ממחרת יום טוב של פסח עד יום נתינת התורה, להראות בנפשנו החפץ הגדול אל היום הנכבד הנכסף ללבנו, כעבד ישאף צל, וימנה תמיד מתי יבוא העת הנכסף אליו שיצא לחירות, כי המניין מראה לאדם כי כל ישעו וכל חפצו להגיע אל הזמן ההוא. וזהו שאנו מונים לעומר, כלומר כך וכך ימים עברו מן המניין, ואין אנו מונים כך וכך ימים יש לנו לזמן, כי כל זה מראה בנו הרצון החזק להגיע אל הזמן", עכ"ד.

והיינו כי בעת שיצאו ישראל ממצרים כבר ידעו שיקבלו את התורה, וכמו שכתוב (שמות ג, יב) "בהוציאך את העם ממצרים תעבדון את האלוקים על ההר הזה", וכתבו המפרשים כי "ולקחת" שהוא מארבע לשונות של גאולה נאמר על קבלת התורה, וכבר ידעו שיקבלו תורה, וידעו מה זה תורה, כמו שמצינו בגמרא (יומא כח, ב) מימיהם של אבותינו לא פרשה ישיבה מהם היו במצרים ישיבה עימהם שנאמר לך ואספת את זקני ישראל היו במדבר ישיבה עימהם שנאמר אספה לי שבעים איש מזקני ישראל אברהם אבינו זקן ויושב בישיבה היה וכו', זקני ישראל שהיו גדולי תורה ושבת לוי כבר עסקו בתורה במצרים, אלא שהייתה זו תורה שבעל פה ולא תורה שכתב, וכל תקופת האבות

אצל רבי עקיבא ולא היה יכול להבינו מרוב חריפותו, והלך ללמוד תחילה אצל רבי ישמעאל את הדברים הפשוטים ורק אחר כך חזר ללמוד אצל רבי עקיבא, ונמצא כי תלמידי רבי עקיבא שלמדו באותו הזמן אצל רבי עקיבא, היו גדולים וחריפים יותר מרבי מאיר, שהם כן היו יכולים להבין את דברי רבי עקיבא, גדולי תורה כאלו! וכתוב בגמרא (יבמות סב, ב) שכולם מתו בפרק אחד והיה העולם שמש עד שבא רבי עקיבא אצל רבותינו שבדרום ושנאה להם רבי מאיר ורבי יהודה ורבי יוסי ורבי שמעון ורבי אלעזר בן שמוע והם הם העמידו תורה.

ומדוע מתו תלמידי רבי עקיבא? מבואר בגמרא שם מפני שלא נהגו כבוד זה בזה, והנה אם רבי עקיבא היה מרגיש בזה ודאי היה מוכיחם על כך, ומוכרחים אנו לומר שהיה זה פגם קטן שאינו ניכר, שלא נהגו בכבוד הראוי שתלמידי חכמים צריכים לנהוג בחבריהם, כמו שאמרו בגמרא (ב"מ לג, א) תלמידי חכמים שבבבל עומדים זה מפני זה וכו'.

ומצינו עוד במדרש (בראשית רבה סא, ג) שנענשו על שהייתה עיניהם צרה אלו באלו, כי צרות עין זה דבר המצוי מאד, ונובע מחמת קנאה בחברו על הצלחתו בתורה ושאר עניינים, שאדם מרגיש חלישות הדעת ממה שחברו מצליח יותר ממנו ועינו צרה בהצלחת חברו, והלא רבי עקיבא בוודאי היה מוכיחם אם היה מרגיש בזה, אך היו אלו דברים דקים שלא הרגישו בהם כלל, ורק לאחר שחלו ומתו הבינו כי זו הסיבה למגפה, ומן הסתם גם הספיקו להרהר בתשובה קודם שמתו.

והנה יש להבין היכן שמענו שיהא עונש מיתה בידי שמים על דברים דקים כאלה של צרות עין וחוסר נהיגת כבוד זה בזה, הלא מיתה בידי שמים מצינו על חטאים חמורים מאד, ולא על צרות עין וחוסר נהיגת כבוד זה בזה.

אכן יש לפרש בזה כי תלמידי רבי עקיבא נענשו לפי גודל צדקתם וקדושתם, וכמו שאמרו חז"ל (יבמות קכא, ב) "שנאמר וסביביו נשערה מאד מלמד שהקב"ה מדקדק עם סביביו כחוט השערה", והיינו מפני שצדיק צריך להיות נקי מכל חטא ופגם, ואם יש בו פגם קטן מאד, מיד מנקים אותו מן השמים, ולא מחכים שיצטרך לנקות את עצמו בגיהנום, אלא מנקים אותו מיד, כי הגיהנום הוא הרבה יותר גרוע, ועדיף לאדם לקבל את עונשו כאן בעולם הזה, ואפילו מיתה בידי שמים יותר קלה היא מן הגיהנום.

ומצינו בגמרא (ברכות נו, ב) כי אש אחד משישים בגיהנום, וכי אפשר לתאר מה זה גיהנום? אם אדם מכניס את אצבעו באש, איזה יסורים אלו, וייסורי הגיהנום קשים הם פי שישים! הלא אין הגוף יכול להחזיק מעמד ביסורים כאלו, ורק הנפש בגיהנום מחזיקה מעמד וסובלת את היסורים הקשים, לכן עדיף אפילו מיתה ביד שמים, כדי להתנקות מהפגם על ידי המיתה.

ואמנם אחרי שאדם הראשון חטא בעץ הדעת, כל אדם מת בחטאו, וכמו שאמרו חז"ל (שבת נה, א) אין מיתה בלא חטא, וכתוב שם (בע"ב) ארבעה מתו בעטיו של נחש ואלו הן בנימין בן יעקב ועמרם אבי משה וישי אבי דוד וכלאב בן דוד, והיינו כי ארבעת אלו היו צדיקים גמורים ולא היו צריכים את הכפרה של המיתה, וכל מיתתם הייתה רק בעטיו של נחש, כי הנשמה אינה יכולה להישאר עם טומאת הגוף, ומוכרחת להיפרד מהגוף הגשמי כדי להיות בגן עדן, אבל כל אדם מת בחטאו, וצריך את המיתה כדי להתנקות מחטאו.

וכך גם תלמידי רבי עקיבא שמתו בין פסח לעצרת, אין זה כי אם לפי גודל צדקותם וקדושתם ודרגתם הגדולה, שהיו צריכים את המיתה כדי להתנקות לגמרי מן החטא, ומתו בין פסח לעצרת כי אז הוא הזמן שחייבים יותר בתיקון המידות, מפני שצריכים להכין את עצמו לקבלת התורה, ואם המידות אינן טובות זה מפריע להצלחה בתורה, לכן יש קפידא מיוחדת בדיני שמים על מידות טובות בימים אלו.

והנוגע למעשה, מה אנו צריכים לעשות בשיפור המידות? בספרי המוסר האריכו הרבה בענייני המידות, בפרט בספר אורחות צדיקים שהאריך וכתב פרקים רבים על מידות טובות, גם בשאר ספרי המוסר יש בזה אריכות דברים, וכן בחובות הלכות האריך בדבריו בכמה מקומות כיצד צריך להתייחס לשאר בני אדם.

ויש בענייני המידות דבר הנוגע לכולנו, כיצד אנו צריכים לראות את אחינו החילוניים, ומה אנו צריכים לחשוב עליהם, האם הם צדיקים או רשעים? ידוע מה שכתב החזון איש (יו"ד סימן ב' ס"ק כ"ח) שאינם אלא

תינוקות שנשבו, ואינם אשמים במעשיהם, כיוון שאינם יודעים כלום. ועלינו לדעת מה שכתב הרמב"ן באגרתו כהדרכה לבנו "וכל אדם יהיה גדול ממך בעיניך" - אפילו אם אתה רואה אדם פשוט מאד, תחשיב אותו ליותר גדול ממך, ואם תחשוב במה הוא גדול יותר ממני, הלא אינו תלמיד חכם כמוני, וגם במידות טובות הוא הרבה פחות ממני, אזי תאמר לעצמך "שמא הוא שוגג ואתה מזיד", כי אתה בנו של הרמב"ן וקיבלת חינוך טוב והוא לא, ואינו אשם שיצא כך, זהו החינוך שהוא קיבל, ומעשיו נובעים מחוסר ידיעה וחוסר הבנה, והוא סבור לפי דעתו שכך הצדק והיושר כמו שהוא עושה, ואינו מרגיש כלל שהוא עושה דברים רעים, כי אין מי שיסביר לו את זה.

ועלינו להבין כי החילוניים אינם אלא שוגגים, וכל מעשיהם הם מפני שאינם יודעים ומבינים את חומרת החטא, וכמו שמצינו לעניין שבת כי אדם שיודע שהמלאכה אסורה בשבת אך לא ידע שיש חיוב סקילה על זה, הרי הוא נקרא שוגג וחייב חטאת, כי אף על פי שידע שזה איסור, אם היה יודע את חומרת החטא לא היה עושה, ורק מפני שחשב שאין זה איסור חמור כל כך הורה היתר לעצמו בזה, ונכנסה בו רוח שטות לעשות את מה שעשה, וכמו שאמרו (סוטה ג, א) אין אדם עובר עבירה אלא אם כן נכנסה בו רוח שטות.

אבל מי שקיבל חינוך טוב התביעה עליו גדולה יותר, וכי הוא עושה כל מה שהוא יכול! האם הוא נזהר כראוי מביטול תורה ואינו מפסיק אף רגע? האם אינו יכול להשתפר יותר במידות טובות ואהבת הבריות? האם אינו יכול להתחזק יותר בכוונת התפילה ולהרגיש לפני מי הוא עומד? צריכים להרגיש כל מילה ומילה ממילות התפילה, וכשאומרים "ברוך אתה" צריכים להרגיש שעומדים לפני הקב"ה, מי שקיבל חינוך יש עליו טענות כאלה, אבל חילוני שאין לו מושג בדברים הללו, לא ייתבע על כך.

הנה אנו חרדים שומרי תורה ומצוות והאחרים הם חילוניים, אבל אנחנו יודעים את מה שמוטל עלינו לעשות, וכבר אמר מרן הגרי"ז זצ"ל כי עלינו בני התורה תהא התביעה גדולה יותר, שאין אנחנו מקיימים כראוי את מה שאנו יודעים.

החילוניים שאינם בני תורה אינם יודעים ואינם מבינים, ולכן הם מורים היתר לעצמם, ומדוע שלא ישמחו ביום העצמאות? הם שמחים עם משפחותיהם במה שיש להם מדינה, מתוך אהבת העם והארץ, וכי חטא הם עושים בזה? הלא הם רק טועים, וטעותם היא שמביאתם לעסוק בכל מיני טקסים ודגלים, אבל הם ממש שוגגים בזה, ואנחנו שאין אנו מקיימים את מה שאנו יודעים, הרי אנו מזידים, ועלינו ללמוד בספרי המוסר מה הם הדרכים לתיקון המידות ושאר הדברים הצריכים חיזוק.

זהו העניין הנוגע למעשה, להתחזק בתיקון המידות ולהוסיף אהבת הבריות בין שכנים ובני המשפחה, כי בפרט בתוך משפחות מצויים הרבה חיכוכים, וכבר הזכרנו מה שאמרו חז"ל (ברכות יב, א) כי בחילוף המשמרות בבית המקדש היה משמר היוצא מברך את המשמר הנכנס, "מי ששיכן את שמו בבית הזה הוא ישכין בניכם אהבה ואחוה ושלוש ורעות", לא סומכים עליהם שתשכון ביניהם האהבה, אלא צריכים ברכה מיוחדת שיעזרו להם מן השמים בזה, דווקא בבית המקדש צריכים את הברכה הזו של המידות הטובות.

והברכה היא שתהא "ביניכם" אהבה ואחוה ושלוש ורעות, ומסופקני אם שלום "ביניכם" זה יותר קל או יותר קשה, כי במקומות רבים אנו רואים שדווקא בתוך משפחה קשה יותר לשמור על השלום, ויש חיכוכים בין בני המשפחה, בתוך הבית עצמו, וכשעובדים בבית המקדש ביחד צריכים שתהא אהבה ואחוה ושלוש ורעות, וצריכים מידות טובות כדי שיהיו הקרבתות לרצון, ומשמע שאם חסר במידות הטובות, חסר בקיום מצות העבודה בבית המקדש.

כל אחד יכול לומר תוכחה לעצמו בזה, כיצד ראוי להתייחס לאנשים אחרים, וכמו שכתב הרמב"ן "שמא הוא שוגג ואתה מזיד", אנו צריכים לזכור את הדברים האלו, ואם חושבים על כך אזי המחשבה משפיעה גם על ההבנה, וכשאדם חושב כל הזמן זה מכניס בלבו שזה אמת, ומשנה את הטבע שלו. זו העצה, ובסייעתא דשמיא נזכה לזה.

משא פתיחת הזמן

דברי חיזוק שנאמרו במעמד פתיחת זמן הקיץ בהיכל הישיבה*

אנו עוסקים עכשיו בחיזוק, מה המטרה שלנו כעת? מה הם הדברים הצריכים חיזוק?

עיקר החיזוק כתוב בגמרא (ברכות לב, ב) ארבעה דברים צריכים חיזוק תורה ומעשים טובים תפילה ודרך ארץ, והנה על חיזוק בתורה חושבני שכבר אין צורך לדבר היום, ברוך השם כולם באים עם חשק ורצון חזק מאד להתחזק בתורה, יש התעוררות חזקה מאד ואין מה להוסיף חיזוק, ויתירה מכך יש רבים שמתחזקים ומתאמצים יותר מדי ואינם ישנים כראוי, ולימודם הוא יותר מכוחם ואינו לפי טבעם, וצריך שהחיזוק יהיה מסודר לפי כוחו של כל אחד ואחד.

וכתוב עוד בגמרא כי הדבר שצריך חיזוק זה גם מעשים טובים, וכבר דיברנו כמה פעמים כי "מעשים טובים" היינו מידות טובות, לקיים את המצוות בשלמות לפי המידות הטובות, ואם זהו הזמן שמתחזקים בתורה צריכים גם להתחזק במידות טובות, ועלינו להתבונן מה הם הכללים והפרטים של המידות הטובות.

הנה אנו רואים כי בבית המקדש היו מתחלפים בכל שבוע משמר חדש, עשרים וארבעה משמרות כהונה, ומצינו בגמרא (ברכות יב, א) שמשמר היוצא היה מברך ברכה אחת למשמר הנכנס, מי ששיכן את שמו בבית הזה הוא ישיכן ביניכם אהבה ואחוה ושלוש ורעות, והרי אם מברכים סימן שהיו צריכים לברכה זו, שהלא אין מדברים בבית המקדש דברים מיותרים, ולא היו מברכים זה את זה שיזכו לכוון בעבודה לשם שמים וכיוצא בזה, אלא הברכה אחת היא, שתשכון ביניהם אהבה ואחוה ושלוש ורעות, וכמו שמברכים בנוסח זה גם בברכת נישואין אשר ברא ששון ושמחה וכו' אהבה ואחוה ושלוש ורעות.

ומבואר שצריכים ברכה מיוחדת ותפילה על זה, כי ברכה היא תפילה, ולא היו יכולים לזכות לכך בלא תפילה, והיינו מפני שהמידות הרעות קיימות בטבע האדם, ויש לאדם בטבעו מידות טובות ומידות רעות, שהם שני היצרים, יצר הטוב ויצר הרע, והיצר הרע הוא חזק מאד ומפתה מאד, וצריך חיזוק וסייעתא דשמיא לעמוד כנגדו, וכמו שאמרו חז"ל (קידושין ל, ב) יצרו של אדם מתגבר עליו בכל יום וכו' ואלמלא הקב"ה עוזרו אינו יכול לו, וצריכים תפילה כדי לזכות לסייעתא דשמיא להתגבר על היצר הרע ולזכות למידות הטובות.

וצריכים אנו להבין מה הם ארבעה לשונות אלו שנזכרו בגמרא: "אהבה", "אחוה", "שלוש", "רעות", שהם לכאורה עניין אחד ומילים נרדפות.

אכן יש לפרש כי באמת כמה חלקים הם, דרגה ראשונה היא "אהבה" - אהבת הבריות, וכמו שנאמר בתורה (ויקרא יט, יח) "ואהבת לרעך כמוך", והיינו לא רק שאין שנאה, אלא שתהא גם אהבה, והרי זו דרגה גבוהה מאד, וכדי לעבוד בבית המקדש צריכים להיות בשלמות המידות עם אהבת הבריות, שתהא "ביניכם" אהבה, ואולי יותר מזה הוא כבר בגדר "תפסת מרובה לא תפסת", לכן היו מברך משמר היוצא למשמר הנכנס שלכל הפחות תהא "ביניהם" אהבה.

ולאחר מכן היו מברכים שתהא ביניהם "אחוה", והיינו אהבה עם אחווה ביחד, כי אהבה משפחתית היא יותר חזקה מסתם אהבה, כך הטבע, והיו מברכים זה לזה שתהא ביניהם אהבה בדרגה של אחים אף על פי שאינם אחים, וכמו דוד ויהונתן שהייתה ביניהם אהבת נפש כמו אחים, שכך קונן דוד על יהונתן (ש"ב א, כו) "צר לי עליך אחי יהונתן", אהבת חברים כמו אחים.

ועוד היו מברכים שישכון ביניהם "שלוש", כי ייתכן שיש אהבה ואחוה אבל אין שלום, ולמרות האהבה המשפחתית יש מריבות ביניהם, וכמו שמצוי שיש מריבות בין הורים לילדיהם, שאין בכך סתירה לאהבה, אלא מתוך האהבה והדאגה לילדים באים לידי קטטה ומריבה עימהם, וכלשון הכתוב (משלי כז, ה) "אהבה מסותרת", אבל האהבה היא בשלמות ולא חסר באהבת האב לבן, וכיוצא בזה שייך שתהא אהבה בין חברים, אפילו אהבה בדרגה של אחווה, אבל אין שלום ויש מריבות ביניהם, ועל זה היו מברכים שישכון השלוש ביניהם.

והדבר הרביעי הוא "רעות", כי יכולים להיות שני אחים או שני שכנים, שיש ביניהם אהבה ואחוה ושלוש אבל לא רעות, שאינם משוחחים ביניהם, ולא מתעניינים זה בשלומו של זה, ועניין רעות זהו כמו שפירש"י על מה שאמרו (כתובות יז, א) "לעולם תהא דעתו של אדם מעורבת עם הבריות", ופירש"י, לעשות לאיש ואיש כרצונו, לחשוב על השני כיצד לעשות לו מצב רוח טוב, לחשוב מה חסר לו ובמה אפשר לעזור לו, בדיבור וגם לא בדיבור, לתת לו הרגשה טובה ולהתעניין בשלומו, זוהי עוד דרגה של מידות טובות - "רעות".

כשנמצאים בבית המקדש ורוצים שתהא עבודת הקרבנות לרצון, אזי חייבים להיות בשלמות המידות עד כדי כך, לא מספיק שתהא אהבת הבריות, אלא צריכים גם שתהא רעות ביניהם, וכנוסח זה מזכירים בברכת נישואין "אשר ברא ששון ושמחה וכו' אהבה ואחוה שלום ורעות", כי הדרגות האלו הם בריאה, שכל אחד שייך ומסוגל שיהיו לו הדרגות האלו, ארבעת הדברים הללו שייכים לכל אחד ואחד.

אך למעשה רבים רחוקים מזה, ולא כולם יש ביניהם אהבה ואחוה שלום ורעות, מפני שהטבע הוא הפוך, והיצר הרע מושך למידות הרעות, וכנגד היצר הרע יש תורה שהיא תבלין לו, אך כדי שהתורה תהא תבלין צריכים שתהא דבקות בתורה ללא הפסק,

* ליל שישי פרשת אמור תשע"א. הדברים משלימים את השיחה הנדפסת לעיל מיום רביעי פרשת בהר תשע"א.

כי אם יש הפסק על זה אמרו (ספרי דברים יא, כב) אם תעזבני יום יומיים אעזבך, והיצר הרע אינו עוזב את האדם אף רגע, ואם יש הפסק מן הדבקות בתורה מיד היצר הרע קיים ומסית את האדם, לכן צריכים את החיזוק תמיד כמו שפירש"י בברכות שם "תמיד ובכל כוח".

בפרט במידות טובות שבעצם כל חורבן בית שני היה מפני שנאת חנם ומידות רעות, ואם יש מי שיאמר כי אינו שונא בחינם אלא יש סיבה לשנאה, שחברו פגע בו או ציער אותו ועל זה הוא שונא אותו, טעות היא בידו, כי באמת גם שנאה זו היא בחינם ללא סיבה, וכפי שיבואר.

הנה כבר דיברנו כמה פעמים מה שכתבו בספרים כי מידת הכעס נובעת מחיסרון אמונה, שהרי סיבת הכעס היא מפני שהשני ציער אותו, והרי לפי האמונה כל צער הוא מן השמים, ואם לא היה מגיע לו צער לא היה שייך שיצער אותו, ומן השמים גזרו עליו את הצער שבא עליו, ויש הרבה שלוחים למקום לצער אותו, ואם אדם זה לא היה מצער אותו אזי היו שולחים מן השמים בעל חי שיגרום לו את הצער, אלא שאדם זה הוא בעל בחירה ומחמת מידותיו הרעות בא במקומם של בעלי החיים, אבל עיקר הצער זהו מן השמים.

אם כן מה ראוי לאדם לחשוב באותו הזמן שמצערם אותו? על מה צריך לדאוג? במה הוא צריך להתעניין? האם לכעוס על מי שציער אותו או לפשפש במעשיו? ודאי יותר נכון לעשות חשבון בנפשו מדוע ציערו אותו מן השמים ומה דורשים ממנו, כי אם לא יעשה מה שדורשים ממנו מי יודע מה יהיה ההמשך, וכמו שכתוב בתורה שאם הולכים בקרי אזי חלילה יהיה יותר גרוע, מה יותר מעניין? על מה צריך לחשוב? מה צריך להדאיג? האם הכעס על המצער להחזיר לו בחזרה משהו, או למנוע שמן השמים לא ימשיכו לצער אותו?

אדם שהוא בעל אמונה, הכעס אינו תופס אצלו מקום כלל, כי הראש תפוס מה אני יכול לעשות שלא ימשך הצער הלאה, מה רוצים ממני ומדוע מגיע לי הצער? אם אני צדיק הרי אלו יסורים של אהבה להוסיף זכויות וצריך לשמוח בהם, אבל מיהו כזה צדיק שנותנים לו יסורים של אהבה? הרי מי שהוא צדיק אינו כועס, ואם הוא כועס כבר אינו צדיק, וכמו שאנו רואים אצל משה רבינו שכל הפעמים שנאמר "ויקצוף משה" היה זה בדברים הנוגעים לקיום התורה והמצוות, אבל בדברים הנוגעים לכבודו לא כעס מעולם, כי הכעס זהו חטא וסתירה לאמונה.

וכך גם שנאה, יש כל מיני סיבות מוטעות שגורמות לשנאה, לא רק שנאה מחמת צער שהשני ציער אותו, אלא גם מחמת סיבות אחרות של מידות רעות, וכבר אמרו (אבות ב, יא) עין הרע ויצר הרע ושנאת הבריות מוציאים את האדם מן העולם, והם כל מיני תאוות ומידות רעות הקיימות בטבע האדם, שהוא רוצה את מה שיש לחברו, וסבור שחברו תפס ממנו את מה שהיה הוא צריך לקבל, ואם לא היה לחברו אזי הוא מקבל את זה, ומתוך כך הוא כועס עליו ושונא אותו, אבל לפי האמונה הרי זה טעות, וכשנמצאים בבית המקדש, או בישיבה שהיא מקדש מעט, צריכים שתהא אהבה ואחוה ושלוה ורעות לכל הפחות "ביניכם".

היחס לאחים תועים הרחוקים מתורה ומצוות

אבל באמת זה נוגע לא רק "ביניכם", אלא זה דבר שטעון תיקון מאד בציבור, כיצד אנו מתייחסים לאנשים שאינם שומרי תורה ומצוות, אלו שאינם שומרים שבת ואוכלים מאכלות אסורות, מה אנו צריכים לחשוב עליהם? מה היא דעת התורה בזה? ידוע שהחזון איש אמר על ציבור החילוניים כי אינם אלא "תינוקות שנשבו" (עיין חז"א י"ד סימן ב' ס"ק כ"ח) שאין להם דין של מומרים לא לתיאבון ולא להכעיס, כי הם אינם יודעים כלום, ולא קראו ולא שנו, ופעמים שעושים כך או אחרת מחמת נגיעות אישיות, אבל אינם נקראים מומרים, אם כן מה השכל הישר מחייב, לרחם עליהם או לשנא אותם?

מפורש בהרבה מקומות שאסור לשנא את הרשעים, ואפילו שכתוב בפסוק (תהלים צז, י) "אוהבי השם שנוא רע", צריכים לשנא את המעשים הרעים אך לא את הרשעים, והאריך בזה מרן המשגיח זצ"ל (אור יחזקאל מידות עמ' קמ"ג; "שנאת רשע ולא שנאת רשעים") שצריכים לאהוב גם את הרשע כי הוא יהודי, והרי כבר נאמר (מלאכי א, ב) "אהבתי אתכם אמר השם", וכן כתוב (דברים יד, א) "בנים אתם להשם אלוהיכם", ואמרו חז"ל (קידושין לו, א) כי אפילו בזמן שאין עושים רצונו של מקום הם קרויים בנים, אם כן כיצד מותר לשנא את הרשעים שגם הם בניו אוהביו של הקב"ה? צריכים לרחם עליהם, כי הם עושים מה שהם מבינים, יש ביניהם בעלי מידות טובות מיוחדות שמוסרים את גופם וממונם בשביל אחרים.

גם דבר זה שייך לתיקון חטא החורבן, והחפץ חיים האריך בהרבה מקומות שצריכים לתקן את חטא החורבן "שנאת חנם" כדי להביא את הגאולה, ומי שהוא לא כך הרי הוא גורם להמשך החורבן, גם שנאת הרשעים היא שנאת חנם שלא כדין, והרי זו סיבה להמשיך את החורבן.

אנחנו אנשים בעלי מדרגה, עוסקים בתורה ומתחזקים בה, ותורתנו אומנותנו, ועלינו לדעת מה חובתו של בן תורה בעולמו, כי בן תורה אינו אדם פשוט, והתביעה עליו יותר גדולה, וכמו שכתב הרמב"ן באיגרתו לבנו שכל אדם יהיה גדול ממך בעיניך, והטעם לזה כי אפילו אדם שנראה שהוא פחות חשוב ממך, שמא הוא שוגג ואתה מזיד, והביעה עליך יותר גדול, שאתה קיבלת חינוך טוב וראית את הרמב"ן והוא לא נתחנך כראוי, וייתכן שהוא נחשב בשמים יותר ממך, אם כן כיצד אפשר לזלזל בו? צריכים להחשיב אותו, אלו הם הדברים שצריכים חיזוק במידות טובות - "מעשים טובים".

איני רוצה להאריך כעת בדברים אלו שאין להם שיעור, אך לכל הפחות צריכים להתחזק בלימוד המוסר, סדר המוסר בישיבה הוא חיוני לכל אחד ואחד, אין שום מחלוקת בזה, והכל מודים שזהו חיוב גמור, וכבר כתבו כל הפוסקים שהלימוד בספרי יראה זהו חיוב דאורייתא, ואם אין לומדים מוסר חסר בשלמות כל התורה מצוות, וצריכים להתעכב בפרט על תיקון המידות, כל מחשבה ודיבור וכל מה ששומעים משפיע, בפרט מחשבה משפיעה יותר מהכל, וכשאדם חושב זה מכניס בלבו את האמת ומרגיש את זה, ויהי רצון שנזכה לשלמות המידות.